

Вершы на арбіце

«МОЙ ЛІПЕНЬ»

Так сталася, што ў Васіля Зуёнка два дні нараджэння — афіцыйны і сапраўдны. Афіцыйнай датай, пазначанай у энцыклапедыях і падручніках, лічыцца 3 чэрвеня 1935 года. Аднак на самай справе ў сям'і сялян Васіля Захаравіча і Куліны Канстанцінаўны з вёскі Мачулішча Халопеніцкага (па тым часе, цяпер — Крупскага) раёна Мінскай вобласці сын з'явіўся месяцам пазней — 3 ліпеня. «Я нарадзіўся пад шчаслівым знакам — / Не ўсім так удаецца на зямлі! — / Калі агні па крузе Задзяка / Купальскімі планетамі плылі», — сведчыць паэт у вершы «Мой ліпень». Іншая дата — вынік звычайнай для пасляваенных год блытаніны з аднаўленнем дакументаў, знішчаных у час нямецкай акупацыі.

ПЕРШЫ «ЗБОР ТВОРАЎ»

Яшчэ ў вучнёўскія гады В. Зуёнак пачаў займацца вершаскладаннем — рыфмаваў дзіцячыя ўражання, натхняючыся звычайнымі рэчамі і з'явамі, навакольнымі краявідамі. Відаць, «практыка» была плённай, бо да заканчэння школы з'явіўся цэлы «збор твораў», ажно два шпыткі вершаў. Некаторыя з іх былі дасланы ў газету «Літаратура і мастацтва», адкуль прыйшоў ліст з парадамі «шмат павучыцца». Нібы выконваючы рэкамендацыю некага з тагачасных лімаўцаў, бацька будучага паэта выправіў сына ў Барысаўскае педагагічнае вучылішча, пасля заканчэння якога В. Зуёнак як выдатніка без уступных экзаменаў прынялі на філалагічны факультэт БДУ. А першы «збор твораў» недзе згубіўся, так і не апублікаваны...

КАПІТАН ДАЛЬНЯГА ПЛАВАННЯ

Канкурэнцыю аддзяленню журналістыкі філфака БДУ, якое В. Зуёнак скончыў у 1959 годзе, магла скласці іншая навучальная ўстанова. У школьныя гады пад уплывам кніжнай рамантыкі юнак уяўляў сябе капітанам дальняга плавання. Аднак «зямное прыцягненне» аказалася мацнейшым за марскую мару. Думаецца, насычанае прафесійнае жыццё В. Зуёнка — як пісьменніка, журналіста, перакладчыка, даследчыка літаратуры, грамадскага дзеяча — не дало яму падстаў пашкадаваць пра свой выбар.

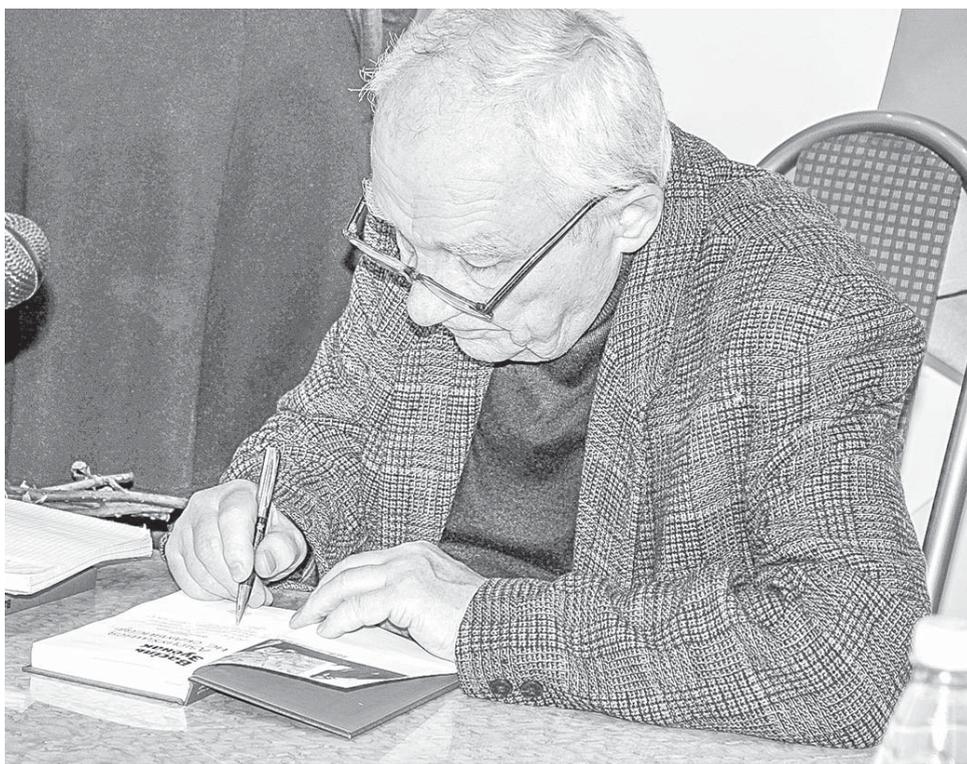
СТУДЭНЦКІ ІНТЭРНАТ

Студэнтам В. Зуёнак і жыў у інтэрнаце. Гэта быў асяродак творчасці, нястомных пошукаў і шчаслівых знаходак. Спачатку студэнт Зуёнак і яго (пройдзе не так шмат часу — знакамітыя) ровеснікі асталяваліся на Нямізе, 21. У вершы 2001 года «Мы з Нямігі» паэт з удзячнасцю і настальгіяй успамінае тую пару: «Інтэрнат быў настаўнік строгі — / Індальгенцый не выдаваў, / Скараспела рэдакцый парогі / Разам з намі не абіваў. / І вучыў, і даваў заруку, / І салодкі ялей не ліў. / І што выблісне раптам удруку — / Ахалоджаў больш, чым хваліў. / Не згінацца і не схіляцца, / Не выпрошываць лёгкіх дарог, — / На Нямізе крылы юнацтва / Разгарнуць інтэрнат нам памог».

З не меншай прыязнасцю гаворыць В. Зуёнак і пра жыццё на вуліцы Бабруйскай, дзе ў другой палове 1950-х праходзіла студэнцкае юнацтва сённяшніх класікаў: «Калі на асфальце сена касіў / Стральцоў з цыгарэткаю інтэлігенцкай, / А сам палачанін — таму й не прасіў / Бураўкін па-княску сабе індальгенцый; / Калі дарога праз лес вяла / Сачанку крокам мініятуры, / Калі Сіпакоў зразумеў, што з сяла / Шлях самы кароткі ў літаратуру; / Калі над старонкай пакутна карпеў / І стыль глянцаваў і ваксіў Адамчык... — / Тады беларускім гімнам той спеў / І грывнуў! — раз-два! — і ў дамкі: / Ці верш, ці балада, ці прозы сувой, — / Размах, шырыня і веліч!.. / І хоць нез Бабруйскай, аўдошкусвой, — / Тобыць — і ёсць! — КАРАТКЕВІЧ!..»

«ПЕРАД НАМІ — ПАЭТ...»

Менавіта У. Караткевіч стаў адным з тых, хто адразу пасля з'яўлення першага лірычнага зборніка «Крэсіва» разгледзеў у В. Зуёнку Паэта. У рэцэнзіі ён у харак-

Фота Святланы Міслагінай

тэрнай рамантычнай манеры адзначыў: «Перад намі паэт. Паэт адметны, свежы, паэт са сваім зрокам, са сваім адкрытым гукам жыцця слыхам і адкрытым болю і любові сэрцам». Значна пазней у адным з вершаў В. Зуёнак раскажа пра іх узаемныя «працоўтвы»: «Сам Уладзімір Караткевіч / Хвалу ў крэдыт уносіў мне, / А я смяяўся: / «Гэта веліч, / Хутчэй, цябе не абміне». / Яго мой верш пра лес расчуліў. / А я — як у ваду глядзеў: / Пра Караткевіча пачулі / І ў нашай хаце, і ў людзей». Як паказаў час, узаемныя прадбачанні абодвух мастакоў слова спраўдзіліся. А тады, у 1966 годзе, для В. Зуёнка гэта быў толькі пачатак літаратурнага шляху...

КАСМІЧНЫ РЭПАРТАЖ

На гэтай доўгай — адлегласцю ў 50 год — дарозе было шмат усяго, у тым ліку і незвычайнага. Ніхто з беларускіх аўтараў ды, бадай, мала хто з пісьменнікаў увогуле можа пахваліцца тым, што яго вершы гучалі на арбітальнай станцыі падчас сеанса радыёсувязі. І гэта «засведчылі ўсе касмічныя рэпартажы, якія ў той час перадаваліся па радыё, тэлебачанні, друкаваліся ў газетах».

Незадоўга да палёту Касманаўт Уладзімір Кавалёнак завітаў у родную вёску Белае на Крупшчыне, дзе ў кнігарні ўбачыў зборнік са знаёмай і роднай яму назвай — «Нача» (гэта рачулка на малой радзіме абодвух — касманаўта і паэта). У аўтара і прозвішча сугучнае: Кавалёнак — Зуёнак! Потым «Нача» была дастаўлена касмічнай поштай на арбітальную станцыю «Саюз-6». Вось так у ліку тых вельмі нямногіх зямных рэчаў, якія можна было захапіць з сабою на арбіту, шчаслівым чынам аказалася зуёнкаўская «Нача».

«АЗІРНУЎШЫСЯ, НЕ СКАМЯНЕЦЬ...»

Адна з галоўных асаблівых і прафесійных якасцей В. Зуёнка — патрабавальнасць да сябе, адказнасць за кожнае напісанае слова. Пэўна, таму ў параўнанні з яго аднакашнікамі ён даволі доўга шлоў да першага зборніка: паэтычны дэбют у «Чырвонай змене» ў 1954 годзе ад першай кнігі аддзяляе больш чым дзесяцігоддзе. Затое не было ў паэта і нагоды для «пакаяння» за недасканалыя або кан'юнктурныя тэксты — пісаў, нібы адразу рыхтуючы выбранае. «Ніколі не было ў мяне (калі не лічыць чыста журналісцкіх, газетных пісаняў) ці, дакладней, нада мною, над маёю душою гнёту камусьці дагадзіць паэзіяй, асабліва ў ідэалагічным плане, — ці то дзяржаве, ці то сістэме, ці, зрэшты, чытацкай публіцы, — прызнаецца В. Зуёнак, — я проста гаварыў дзеля сябе, каб вывіць і замацаваць у словы свае пачуцці, сваё светаразуме, сваю радасць ці засмучэнне жыццём, яго праявамі». Менавіта таму, акідаючы позіракам

усё створанае да гэтага часу, паэт мае права сказаць: «Азірнуўшыся, не скамянею: / Сам пажаў, што — сам жа — пасеяў. / І ні ўдачы сваёй, ні віны / Не ўступлю і за тры цаны. / І ніхто: ні Бог і ні людзі — / Так, як сам, мяне не асудзіць...»

ТАЛЕНАВІТЫ ВА ЁСІМ

В. Зуёнак — грамадскі дзеяч, перакладчык, даследчык літаратуры, журналіст, пісьменнік... Але якой бы ні была яго праца, яна няменна звязана са словам, з якім у В. Зуёнка асаблівыя адносіны: «Я знаю моц і славу слова, / Ды ўжо не бог яго, відаць, — / Нам Госпад даў яго асновы, / А мы іх мусім разгадаць». Разгадаў таямніцы слова сённяшні юбіляр, працуючы ў літаратурна-мастацкіх выданнях — намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» (1966 — 1972), галоўным рэдактарам часопісаў «Бярозка» (1972 — 1978) і «Маладосць» (1978 — 1982). З 1982 года В. Зуёнак выконваў абавязкі сакратара Саюза пісьменнікаў Беларусі, а пасля ўзначаліў творчую суполку (1990 — 1998). Акрамя таго, хапала часу і на заняткі навукаю: у 1973 годзе ён абараніў кандыдацкую дысертацыю ў галіне філалогіі. Выдатнае адчуванне слова аказалася зусім не лішнім і ў перакладчыцкай працы. Дзякуючы зуёнкаўскім перакладам лепшыя ўзоры рускай,

польскай, украінскай, балгарскай, латышскай, літоўскай ды іншых літаратур сталі даступнымі і зразумелымі беларусам. А на сустрэчах з чытачамі В. Зуёнак прыемна здзіўляе ўменнем доўгі час трымаць увагу аўдыторыі, скарае шчырасцю, адкрытасцю і нізмушанасцю.

ВЯРТАННЕ ДА ПРОЗЫ

На мяжы тысячагоддзяў крытыкі загаварылі пра «новага» В. Зуёнка — аўтара праявітых элегій. У 2009 годзе элегій, разам з літаратурна-лінгвістычнымі эсэ, эцюдамі падарожнымі нататкамі, былі сабраны пад адной вокладкай і склалі кнігу «Паміж не бам і зямлёй». Аднак для пісьменніка гэта стала не адкрыццём новага, а хутчэй, вяртаннем да некалі пакінутага. Празічныя творы былі «абнародаваны» напрыканцы дзевяностых, пісаць жа іх аўтар пачаў яшчэ ў пяцідзясятых. Для В. Зуёнка проза была тады своеасаблівымі ўцёкамі ад нарматыўнасці і апісальнасці. «Практыкавацца ў прозе», — значае пісьменнік, — я пачаў быў даволі-такі даўно — гадоў сорак з гакам таму... А падштурхнулі мяне да гэтага кроку тагачасныя патрабаванні да вершаванай «прадукцыі»: ніяк не мог я паграпіць у тон, якога вымагалі газетныя кансультанты... Осць тады і намерыўся «закапаць свае таленты» і паставіць крыж над магілаю рыфмаў...»

МАЙСТАР СЛОВА

Але перадусім В. Зуёнак — Паэт, які пастаянна і вельмі плённа піша. На жаль, выдавецкі бок пісьменніцкай дзейнасці не паспявае за творчым: у 2013 годзе ў серыі «Беларуская паэзія ХХ стагоддзя» пабачыла свет кніга «Азірнуўшыся, не скамянець...», да публікацыі падрыхтаваны два змястоўныя тамы лірыкі найноўшага часу — зборнік «Вертыкальныя рэкі святла», куды ўвайшлі вершы 1993 — 2006 гадоў, і кніга «Шляхам Белага каменя» з творами 2007 — 2012-х.

Некалі яшчэ малады і недасведчаны аўтар, звяртаючыся да паэзіі, заўважыў «З табою не спраўлялі мы заручын, / Сва тоў не засылаў я. / Ты сама / Прышла аднойчы песняю нягучнай... / І з хвілі той спакою мне няма». Ужо сталы творца жартоўна скардзіцца гэтаму ж адрасату: «Такі ўжо ў яго характар, — / А я — пра яе, пра яе: / Гэта паэзія раптам / Завалу гадоў узарве. / І што з ёй рабіць? «Луповатой» / Сам Пушкін яе ахрысціў... / А мне ўсё ж восьмы дзясятка... — / Паэзія, адпусці...»

Аднак яна, на шчасце, не адпускае: з-пад пяра В. Зуёнка выходзяць новыя вершы. У яго лірыцы — спалучэнне глабальнага і асабістага, гармонія зместу і формы, невытлумачальная сіла эмацыянальнага ўздзеяння, што вызначаюць сапраўдную творчасць і дазваляюць называць аўтара Майстрам слова.

Наталля ЗАЯЦ

Літабсягі

Слова над Сожам

Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі наладзіла абласны моладзевы конкурс чытальнікаў, прысвечаны 70-годдзю Вялікай Перамогі. Праходзіла спаборніцтва пры падтрымцы ўпраўлення адукацыі аблвыканкама на базе абласнога Дома прафсаюзаў.

Арганізатары конкурсу, які сёлета праходзіў у сёмы раз пад эгідай абласной пісьменніцкай арганізацыі, школьнікам вобласці далі магчымасць падзяліцца з тым, што асабліва кранула ў творах пісьменнікаў-землякоў. На працягу чатырох месяцаў на святах беларускай прозы школьнага, раённага і абласнога ўзроўняў ёю скарысталіся больш як 800 вучняў сярэдніх і старэйшых класаў школ і гімназій. На абласны этап у горад над Сожам прыехалі 22 пераможцы раёнаў.

Юныя чытальнікі стварылі маштабны праявіны спектакль па матывах твораў класікаў і сучасных праявікаў-гамельчан. На сцэне абласнога Дома

прафсаюзаў «ажывалі» героі мастацкіх твораў Барыса Сачанкі, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Івана Сяркова, Уладзіміра Гаўрыловіча, Міхася Даніленкі ды іншых.

Журы на чале з актрысай тэатра і кіно Наталляй Задорынай складана было вызначыць лепшых. Але найбольш уразілі Аляксандр Усхопаў з Рэчыцы, Анастасія Вяркеенка з Петрыкава, Піліп Завадскі са Светлагорска, Дар'я Марчык з Гомеля, Марыя Рысіна з Буда-Кашалёва і Марыя Новікава з г. п. Карма, якія і сталі лаўрэатамі. А вось Гран-пры конкурсу аднагалосна прысуджана вучню СШ № 12 г. Гомеля Мікіту Новікаву.

Старшыня аргкамітэта конкурсу, старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч уручыў удзельнікам дыпломы, граматы, падзякі абласнога аддзялення, кнігі пісьменнікаў Гомельшчыны, зборы твораў Івана Мележа ды Івана Шамякіна.

Мікалай ІГНАТОВІЧ